

О. Тихомиров,доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної безпеки держави
Національної академії Служби безпеки України

ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ І ПРИНЦИПИ

Постановка проблеми. Інформаційна реінтеграція в Україні уявляється як багатовимірний процес, що в широкому контексті охоплює різні аспекти буття людини і суспільства – ціннісний, світоглядний, інтелектуальний, комунікативний, ідеологічний, культурний, освітній тощо. Усі вони пронизані інформаційними обмінами та процесами формування знань, які відображають сутність сучасного глобального інформаційного суспільства.

У такому розумінні інформаційна реінтеграція становить базовий пріоритет реінтеграційної політики держави, що зумовлено фундаментальним значенням інформаційної складової в житті сучасної людини та цілях сталого розвитку людства. Відповідно, в межах розподілу сфер формування і реалізації державної політики реінтеграції, інформаційна сфера є всепроникною і системоутворювальною відносно інших та знаходить свій вираз в багатьох взаємопов'язаних гуманітарних аспектах реінтеграції в Україні в цілому, а також в освіті, вихованні, культурі, правовому регулюванні вирішення соціальних проблем, пов'язаних з війною, повоєнним відновленням та розвитком.

Саме інформаційна складова визначає екстериторіальність державної реінтеграційної політики, її спрямованість передусім на потреби людей і спільнот в процесі деокупації і реінтеграції окремих тимчасово окупованих територій та відновлення цілісності й суверенності України у визнаних територіальних кордо-

нах. У різних ракурсах інформаційна реінтеграція охоплюватиме жителів тимчасово окупованих, прилеглих і прикордонних територій, вимушених переселенців, репатріантів, ветеранів, полонених, викрадених дітей та інших категорій осіб, які так чи інакше зазнали дезінтеграційного інформаційного впливу рф.

У межах осмислення ключових напрямів державної політики реінтеграції важливим є виділення змістового та інструментального аспектів інформаційної реінтеграції, що окрім необхідності формування відповідного середовища інформації і знань орієнтує на вирішення комплексу завдань і проблем в контексті ключових тенденцій зростання українського суспільства в сучасному світі – подоланні цифрової нерівності, розвитку критичного мислення і цифрових спроможностей населення, долучення до сучасних технологічних форм комунікації і взаємодії, розвитку сприятливого і стійкого національного медіапростору тощо.

Водночас, проблеми інформаційної реінтеграції громадян в сучасних реаліях для України мають масштаб пріоритету національної безпеки, що окремо виділено в одній із стратегічних цілей забезпечення інформаційної безпеки [1].

Мета цієї статті лежить в контексті формування засадничих принципів інформаційної реінтеграції як базисної наскрізної складової ефективної державної політики реінтеграції в Україні.

Виклад основного матеріалу. З огляду на складність і взаємопов'язаність усіх чинників та особливостей українських реінтеграційних процесів, конкретизація напрямів і заходів державної політики реінтеграції в інформаційній сфері, імовірно, завжди

— виважена інформаційно-психологічна, інформаційно-правова, куль-

турно-інформаційна й просвітницька підтримка тимчасово окупованих, деокупованих і прилеглих територій, адаптована до унікальних регіональних особливостей;

- інформаційне забезпечення стабільної підтримки України світовою спільнотою в цілому і окремими державами;

- інформаційне забезпечення просування й розвитку українських безпекових ініціатив, створення лідерського іміджу України;

- формування сприятливого для суспільної злагоди і максимально захищеного від ворожих впливів національного інформаційного простору;

- популяризація України у світі (культури, діяльності, світогляду, вкладу у цивілізаційні процеси) та зміцнення таким чином її політичної суб'єктності на міжнародній арені.

У значній мірі зазначені напрями сьогодні вже усвідомлені в Україні, що підтверджується проектом Плану відновлення України [13], актуалізація бачення якого відбувається на щорічній Міжнародній конференції з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference – URC). У 2024 році цей захід відбувся під слоганом – «Об'єднані у захисті. Об'єднані у відновленні. Сильніші разом» [14].

Ключові елементи державної політики та взаємодії держави з громадянським суспільством і міжнародними партнерами на шляху забезпечення процесів інформаційної реінтеграції, яка, наголосимо ще раз, має наскрізний характер в сучасному глобалізованому інформаційному суспільстві, відображені в багатьох тематичних розділах проекту Плану відновлення України, а також матеріалах відповідних робочих груп, зокрема:

«Права людини» – щодо забезпечення базових інформаційних прав, насамперед права на доступ до інформації і рівності в реалізації цього права;

«Культура та інформаційна політика» – щодо українських об'єднаних наративів та практик, спроможностей надання якісного національного культурного і освітнього продукту, збереження та забезпечення розвитку медіа ринку, розвиток медіаграмотності, розширення присутності України на глобальному медійному ринку, забезпечення свободи слова та доступу до інформації, забезпечення інформаційної безпеки, цифрових трансформацій і цифровізації сфери культури та інформаційної політики;

«Освіта і наука» – щодо інформатизації і цифровізації системи освіти в цілому, розвитку цифрових систем забезпечення освітньої діяльності, формування Єдиної бази освітніх даних, удосконалення системи збору достовірної інформації, необхідної для прийняття якісних управлінських рішень у сфері освіти і науки тощо;

«Діджиталізація» – щодо розвитку цифрової економіки / ІТ-індустрії, відновлення та розвитку цифрової інфраструктури, доступу громадян та бізнесу до якісних, доступних та зручних публічних послуг, цифрових рішень та електронної ідентифікації, посилення кібербезпеки та стійкості цифрової інфраструктури;

«Європейська інтеграція» – щодо впровадження європейських стандартів діяльності медіа, доступу до публічної інформації, забезпечення законних механізмів визначення і обмеження шкідливого контенту, авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві тощо [15].

2. Тенденції і бачення майбутнього, насамперед європейського, зокрема щодо формування безпечного середовища.

Усвідомлення актуальних тенденцій безпеки на основі фактів та належних наукових обґрунтувань є визначально важливим для підтримки політики та формування

– зростання значення міграції – динаміка міграції стала більш складною у взаємопов'язаному (глобалізованому) світі [16].

Водночас із загальними процесами стратегічного планування на основі ідеї сталого розвитку з початку XXI-го століття під впливом соціальної інформатизації як відносно самостійна на міжнарод-

ному рівні оформилася стратегія розвитку інформаційного суспільства, орієнтованого на людину. Обговорення питань інформаційного суспільства під егідою ООН привели, по-перше, до визнання невідворотності інформаційного розвитку людства, яке відобразилося в низці загальних декларацій в межах Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (World Summit on the Information Society, WSIS) [19] та поетапних планів їх втілення, по-друге, до усвідомлення того, що інформаційний розвиток і його пріоритети й цінності, які відповідним чином відбиваються в ідеї прав людини, в сучасному суспільстві становлять базис подальшого існування людства.

У 20-х роках ХХІ століття на рівні ООН відбулася інтеграція цих двох стратегій (сталого розвитку й інформаційного суспільства) із незмінністю акцентів на взаємозалежності демократії, сталому розвитку й дотриманню прав людини і основоположних свобод, належному врядуванню на основі верховенстві права, що на новому етапі стратегічного планування розглядається вже крізь призму пріоритетів, визначених проблемами розвитку Інтернету та управління ним, а також взаємодії людини і цифрових технологій.

Таке переосмислення стало значним кроком у просуванні поточної генерації інформаційних прав людини – цифрових прав [20], оскільки закріпило:

1) ключові інформаційні потреби людства в епоху цифровізації (доступ до Інтернету, цифрову інклюзивність, безпечне цифрове середовище, орієнтованість цифрових технологій на людину тощо);

2) незмінність цінності прав людини та пріоритету їх захисту і в цифровому середовищі;

3) залежність досягнення соціальної справедливості від просування цифрових суспільних благ.

Визнання і забезпечення цифрових прав людини є безперечною перспективою для України. Отже, інформаційні права людини в сучасному стратегічному плануванні утворюють систему базових ідей, що відображає найактуальніші потреби і цінності людства. На рівні розуміння засад формування державної політики інформаційної реінтеграції таке значення інформаційних прав людини охоплюється підходом «human rights by design» (права людини за задумом) [21], який має становити невід’ємний ідеологічний компонент основи будь-якого програмування суспільного і державного життя.

Реалізація підходу «human rights by design» у політиці інформаційної реінтеграції залежить від спроможності різних агентів (проектантів і реалізаторів, спільнот із захисту прав людини, науковців-правників та ін.), по-перше, повністю інтегрувати ідеї прав людини в розробку різноманітних ініціатив, програм, політик та відповідних послуг, технологій, продуктів, а по-друге, забезпечити повагу до прав людини, водночас підтримуючи потреби національної безпеки, відновлення державної влади на тимчасово окупованих територіях, повернення і розвитку бізнесу та інвестицій.

Реалізація підходу «human rights by design» має забезпечити вирішення проблем прав людини в коротко-, середньо – та довгостроковій перспективі. Суть цього підходу можна пов’язати із знаходженням відповідей на ключові питання щодо поваги до прав людини та рівності у їх реалізації в контексті сучасних інформаційно-технологічних процесів, якими пронизана реінтеграція в Україні. З іншого боку, реалізація human rights by design сприяє «боротьбі за людей» [22] як засадничому принципу політики реінтеграції тимчасово окупованих територій та інклюзивності.

які вже певною мірою вирішені, або вирішуються, або принаймні перебувають в фокусі досліджень і публічних дискусій в європейському правовому просторі, необхідно виділити проблему етики впровадження і використання технологій штучного інтелекту.

За даними сьомого звіту Artificial Intelligence Index report 2024 Стенфордського університету рівень усвідомлення потенційного впливу штучного інтелекту у світі збільшується, що провокує занепокоєння. Так, опитування Ipsos показує, що 66% респондентів вбачають суттєвий вплив штучного інтелекту на їх життя в найближчі три-п'ять років, а 52% висловлюють невизначеність щодо продуктів і послуг штучного інтелекту. Дані Pew свідчать, що у 52-х% американців штучний інтелект викликає більше занепокоєння, ніж захоплення (порівняно з 38% у 2022 році) [24].

Ключова причина занепокоєння полягає в тому, що технології штучного інтелекту поширюватимуться всюди і впливатимуть на всіх – від прийняття рішень про те, який контент користувач бачитиме у своїх стрічках соціальних мереж, до визначення, приміром, можливості отримання державної виплати.

Технології штучного інтелекту зазвичай базуються на алгоритмах, які роблять прогнози для підтримки або навіть повністю автоматизованого прийняття рішень, чим створюється загроза дискримінації [25]. Власне тому проблема застосування підходу «human rights by design» щодо створення і впровадження технологій штучного інтелекту є однією з найбільш обговорюваних останніми роками [26]. Це зокрема може бути особливо відчутним в контексті дотримання прав людини в умовах відбудови України, деокупації та інформаційної реінтеграції, повернення і адаптації репатріантів через цілком обґрунтоване прагнення здійснювати

цю діяльність на базі широкого використання передових інформаційних (цифрових) технологій.

Висновки і пропозиції. Стан війни рф проти України зумовлює відповідні поточні задачі та особливості політики інформаційної реінтеграції, тому запропоноване в цій статті не є ні вичерпним, ні остаточним. Утім, в перспективі вільного розгортання процесів інформаційної реінтеграції можна говорити про формування й осмислення її базисних засад, зокрема низки принципів, серед яких, враховуючи наведені вище аргументи, доцільно виділити дві групи та запропонувати таке їх розуміння.

1. Принципи, що визначають гуманістичну сутність державної політики інформаційної реінтеграції:

- людиноцентрованість – повага до людини, її прав, інтересів, потреб в нових повоєнних умовах;

- україноцентрованість – слідування пріоритетам єднання українського народу у власній державі, його вільного розвитку й процвітання в когорті цивілізованих народів світу;

- екстериторіальність – орієнтованість насамперед на людей – громадян України, які потребують інформаційної реінтеграції, незалежно від їх місця перебування;

- інклюзивність – врахування потреб і можливостей усіх категорій людей, формування програм на засадах рівності можливостей, індивідуального підходу, доступності, активної участі тощо;

- пріоритетність української мови в комунікації і формуванні контенту в національному інформаційному просторі як основи формування національного інформаційного простору;

- безпечність – в будь-якому разі лейтмотивом усіх дій і програм в інформаційній сфері має бути реінтеграція у вимірі безпеки, тобто така діяльність орієнтуватиме на вирішення проблем, насамперед щодо інформаційної безпеки людини, суспільства і держави, що в сучас-

ному глобальному інформаційному суспільстві є фундаментом усіх безпекових процесів.

2. Принципи, які відображають властивості державної політики інформаційної реінтеграції як інструменту досягнення високої мети – відновлення й зміцнення української держави, зокрема:

- системність, послідовність, вираженість як здатність достатньою мірою охоплювати і ефективно здійснювати процеси інформаційної реінтеграції;

- універсальність в основі та адаптивність у механізмах щодо окремих груп людей, регіонів, мінливих умов тощо;

- поліфункціональність заходів – втілення через систему різноманітних заходів (зокрема, протидії, превенції, сприяння), що враховують конкретні актуальні потреби й унікальність кожної категорії людей і кожного регіону, що портретують інформаційної реінтеграції;

- технологічність – відповідність сучасному стану розвитку інформаційних технологій, широке впровадження цифрових технологій, зокрема AI (штучного інтелекту), з урахуванням наявних і перспективних проблем їх застосування в загальному безпековому, етичному, соціальному контексті, та, насамперед, в ракурсі прав і безпеки людини, її особливих потреб і критично чутливого становища в умовах реінтеграції.

Підсумовуючи необхідно наголосити, що державна політика реінтеграції в інформаційній сфері не може розглядатися як сталий погляд на ситуацію. Вона має бути вираженим, високоінтелектуальним, технологічним, науково-обґрунтованим продуктом – результатом консолідації зусиль українців і цивілізованої світової спільноти на шляху до відновлення територіальної цілісності й незалежності української держави, досягнення справедливого миру і злагоди та процвітання українського народу.

Статтю присвячено осмисленню засад інформаційної реінтеграції. Представляється низка положень щодо ключових тенденцій і принципів інформаційної реінтеграції як базисної наскрізної складової ефективної державної політики реінтеграції в Україні. Формування ідеї інформаційної реінтеграції пропонується розглядати крізь комплекс тенденцій європейського і загальносвітового масштабу, передусім безпекових, що в значній мірі пов'язані з Україною, а також тенденцій розвитку глобального інформаційного суспільства, які в цілому змінюють людство. З огляду інформаційний розвиток, який домінує в сучасному житті людини та пріоритетах майбутнього, інформаційна реінтеграція становитиме системоутворювальний компонент державної політики реінтеграції та фундамент її розгортання в інших сферах, а також визначатиме її системність, ефективність та сталість результатів. Саме інформаційна складова зумовлює екстериторіальність державної реінтеграційної політики, її спрямованість передусім на потреби людей в контексті особливостей деокупації і реінтеграції окремих тимчасово окупованих територій, а не навпаки. Інформаційна реінтеграція в різних ракурсах стосуватиметься жителів цих територій, вимушених переселенців в межах України, репатріантів, ветеранів, полонених, викрадених дітей та інших категорій осіб, які так чи інакше зазнали дезінтеграційного інформаційного впливу рф. Сутність інформаційної реінтеграції виявляється насамперед у людиноцентрованості, слідуванні національним інтересам України та європейським демократичним і правовим ідеалам, виваженості і узгодженості з унікальними потребами окремих категорій

українців і територій, що потребують реінтеграції, а також у відповідності форм і засобів реалізації державної політики рівню технологічного розвитку і вимогам безпеки сучасного глобального інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційна реінтеграція, відновлення, інформаційна політика, інформаційне суспільство, цифровізація, цифрові права людини, інформаційні технології.

Tykhomyrov O. Foundations of Information Reintegration in Ukraine: Trends and Principles

The article is devoted to understanding the principles of information reintegration. A number of provisions regarding the key trends and principles of information reintegration are presented as a basic cross-cutting component of effective state reintegration policy in Ukraine. The formation of information reintegration idea to be considered through a complex of European and global trends, primarily security-related ones that are largely connected with Ukraine, as well as trends in the development of the global information society, which are changing humanity as a whole, is proposed. The information development that dominates modern human life and the priorities of the future, information reintegration will constitute a system-forming component of the state reintegration policy and the foundation for its deployment in other spheres, as well as determine its systemic nature, effectiveness, and sustainability of results, is being given. It is the information component that determines the extraterritoriality of the state reintegration policy, its focus primarily on the needs of people in the context of the specifics of de-occupation and reintegration of certain temporarily occupied territories, and not vice versa. Information

reintegration in various aspects will concern residents of these territories, internally displaced persons within Ukraine, repatriates, veterans, war prisoners, abducted children, and other categories of individuals who have been subjected to the disintegrative information influence of the Russian Federation in one way or another. The essence of information reintegration, primarily in its human-centeredness, adherence to the national interests of Ukraine and European democratic and legal ideals, balance and consistency with the unique needs of specific categories of Ukrainians and territories requiring reintegration, as well as in the conformity of the forms and means of implementing state policy to the level of technological development and the security requirements of the modern global information society is manifested.

Key words: information reintegration, restoration, information policy, information society, digitalization, digital human rights, information technologies.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021> (дата звернення: 10.05.2025)
2. Селіхов Д. Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: окремі напрями та їх шляхи реалізації. Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки. 2024. № 2(70). С. 42–46.
3. Скобельська, О. Р. Шляхи деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій і відновлення довіри населення до держави Україна. Нове українське право. 2023. № 4. С. 94–99.
4. Цимбалюк І. О., Колосок А. М. Теоретичні основи соціально-економічної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. Ввічливість. Humanitas. 2024. № 2. С. 140–148.
5. Ржевська Н. Моделі реінтеграції окупованих територій: світовий досвід та український варіант. Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2019. Vol. 1. P. 96–106.
6. Ржевська Н. Ф. Модель реінтеграції окупованих територій Донбасу в контексті світової практики. Політикус: наук. журнал. 2020. № 2. С. 155–163.
7. Медяник І. С. Теоретико-правові питання реінтеграції тимчасово окупованих та анексованих територій у вітчизняній та світовій науці. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право. Випуск 79: частина 1. 2023. С. 70–76.
8. Коваль Г. В., Мурашко Д. М. Основні засади реінтеграції ветеранів: досвід США. Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Публічне управління та адміністрування». 2024. № 2. С. 11–16.
9. Мінакова Є. В. Принципи реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правові аспекти. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. № 30(3). С. 460–469.
10. Коленіченко Т. І. Методологічні принципи соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2022. № 173(17). С. 43–47.
11. Торяник В. О. Правові засади інтеграції (реінтеграції) внутрішньо переміщених осіб і громадян, які тимчасово перемістилися за кордон : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Суми, 2024. 235 с.
12. Медяник І. С. Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Дніпро, 2024. 314 с.
13. План відновлення України. URC. URL: <https://ua.urb-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 10.05.2025)
14. Ukraine Recovery Conference URC 2024. URL: <https://ua.urb-international.com/#urcgoal> (дата звернення: 10.05.2025)
15. Проєкт Плану відновлення України (матеріали за тематичними розділами). URC. URL: <https://surl.li/derle> (дата звернення: 10.05.2025)

16. European Commission. Knowledge for policy. Megatrends Hub. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/navigation-page/megatrends-hub_en (дата звернення: 10.05.2025)
17. Тихомиров О.О. Права людини: інформаційний вимір: монографія. Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. 304 с.
18. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. General Assembly Resolution. 25 September 2015. URL: <https://surl.lu/nyhhxo> (дата звернення: 10.05.2025)
19. World Summit on the Information Society. General Assembly URL: <https://www.itu.int/net/wsis/> (дата звернення: 10.05.2025)
20. Tykhomyrov O. O., Bieliakov K. I., Kostenko O. V., Radovetska L. V. Digital rights in the human rights system. *InterE-ULawEast*. 2023. Vol. X (1). P. 183–207. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2023.10.1.10> (дата звернення: 10.05.2025)
21. Dunstan Allison-Hope. Human Rights by Design. BSR. URL: <https://www.bsr.org/en/blog/human-rights-by-design> (дата звернення: 10.05.2025)
22. Аналітичний звіт. Політики реінтеграції тимчасово окупованих територій: моделі, сценарії, дискусії, досвід. С. 30. URL: <https://surl.li/lhmiujc> (дата звернення: 10.05.2025)
23. Declaration of G20 Digital Ministers: Leveraging Digitalisation for a Resilient, Strong, Sustainable and Inclusive Recovery. Trieste, 5 August 2021. URL: <https://surl.li/yuwjza> (дата звернення: 10.05.2025)
24. Artificial Intelligence Index Report 2024. URL: https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2024/05/HAI_AI-Index-Report-2024.pdf (дата звернення: 10.05.2025)
25. Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination. EU Agency for Fundamental Rights. URL: <https://surli.cc/pfzlbq> (дата звернення: 10.05.2025)
26. Human rights by design. Future-proofing human rights protection in the era of AI. URL: <https://surl.li/cbunvg> (дата звернення: 10.05.2025)

